

სოხუმის ღაცემა: შაქტები, მოვლენები, ანალიზი

22 წლის წინათ, 1992 წლის 14 აგვისტოს, აფხაზეთის ომი დაიწყო. ძირძველი ქართული მიწისთვის ბრძოლა 13 თვესა და 13 დღეს გაგრძელდა და ათიათასობით ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა. საკუთარ ქვეყანაში დევნილად იქცა 300 ათასი მოქალაქე. ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი თავიდან ბოლომდე რუსული სცენარით წარიმართა. რუსეთმა ჯერ უხვად მოამარაგა იარაღით ქართული ჯარი, საშუალება მისცა მას მიეღწია დროებითი უპირატესობისთვის, შემდეგ კი აფხაზი სეპარატისტების ფარული თუ აშკარა მხარდაჭერის გზით შეუდგა საქართველოსთვის აფხაზეთის ჩამოცილების გეგმის პრაქტიკულ რეალიზაციას.

1993 წლის დასაწყისისთვის სეპარატისტები უკვე აფხაზეთის ტერიტორიის ნახევარს აკონტროლებდნენ. გაგრის შემდეგ მათ მთავარი ყურადღება სოხუმზე გადაიტანეს. 1993 წლის მარტში საქართველოს წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩაება სომხებისგან დაკომპლექტებული ბაგრამიანის სახელობის ბატალიონი. სეპარატისტთა რიგებს სულ უფრო მეტი დაქირავებული ემატებოდა. მათ უმრავლესობას ჩრდილო კავკასიელები და კაზაკები შეადგენდნენ.

1993 წლის 16 მარტს აფხაზმა სეპარატისტებმა გუმისთის ხაზზე შეტევა წამოიწყეს. ჰაერიდან მათ მხარს რუსული ავიაცია უჭერდა. განსაკუთრებით მძიმე ვითარება შეიქმნა აჩადარასთან, სადაც სანგრებში ხელჩართული ბრძოლა მიმდინარეობდა. სოხუმის გარეუბანში შემოჭრილი მოწინააღმდეგე ქართველებმა ალყაში მოაქციეს და მთლიანად გაანადგურეს. გადამწყვეტი სიტყვა თქვეს ქართველმა არტილერისტებმა, რომელთა ცეცხლის შედეგად აფხაზთა უკანა ეშელონებმა უდიდესი დანაკარგები განიცადეს. შუადღისთვის სეპარატისტებმა უკანდახევა დაიწყეს.

სოხუმის აღების ცდა ჩაიშალა. აფხაზურმა მხარემ მარტო მოკლულთა სახით ათას კაცზე მეტი დაკარგა. ამან სეპარატისტთა რიგებში პანიკა გამოიწვია. საჭირო იყო ამ მომენტის

გამოყენება და იერიშზე გადასვლა. თუმცა, ქართული ჯარი შეტევაზე გადასვლის ბრძანებას ამოდ ელოდა.

რუსეთმა გადაწყვიტა მორიგი შესვენება აეღო. 14 მაისს რუსეთის შუამავლობით ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმება დაიდო. ეს დრო რუსეთმა აფხაზეთში ცოცხალი ძალისა და ტექნიკის შეყვანისთვის გამოიყენა.

აფხაზ სეპარატისტებს მათთვის ამ მძიმე დღეებში დამხმარედ კვლავაც საქართველოს ექსპრეზიდენტის მომხრენი მოეგლინნენ. „ზვიადისტებმა“ ისევ გაააქტიურეს თავიანთი ძირ-გამომთხრელი და დივერსიული საქმიანობა ქართული სახელმწიფოს წინააღმდეგ. ისინი აფეთქებდნენ ხიდებს, გვირაბებს, ელექტროგადამცემ ხაზებს, ყრიდნენ სარკინიგზო ლიანდაგებს. მათ ხუთჯერ ზედიზედ ააფეთქეს სომხეთში გამავალი გაზსადენი, ლოთი ქობალიას შეიარაღებული რაზმები ძარცვავდნენ საბრძოლო საჭურველითა და სხვა აუცილებელი ტვირთით ფრონტის ხაზისკენ მიმავალ ემელონებს. ეს ყველაფერი, ძირითადად, აფხაზეთისა და სამეგრელოს ტერიტორიაზე ხდებოდა.

მარტის ბოლოს, გალში, კიტოვანსა და ქობალიას შორის გამართული შეხვედრის დროს, მოხერხდა შეთანხმების მიღწევა. სამეგრელოს რაიონში გამოცხადდა წინასამობლიზაციო მზადყოფნა და ჩატარდა ლოკალური მობილიზაცია. რამდენიმე დღეში ფოთისა და ხობის ბატალიონები სოხუმში ჩავიდნენ და სამთავრობო ნაწილების გვერდით განლაგდნენ. მაგრამ ამან სამეგრელოს მოსახლეობის ნაწილის უკმაყოფილება გამოიწვია. ლოთი ქობალია მოლაღატედ იქნა გამოცხადებული. 27 მარტს ზუგდიდში, „ჭყონდიდელის“ პირველ კონფერენციაზე, ლოთი ქობალიამ, აშკარად სამეგრელოს მოსახლეობაში მის მიმართ გაჩენილი მტრული განწყობის ზეგავლენით, განაცხადა, რომ ვიდრე საქართველოს შევარდნაძე და მისი პარლამენტი ხელმძღვანელობენ, მანამდე ის და მისი შეიარაღებული დაჯგუფება სოხუმის დასაცავად „ხუნტის“ სტატუსით არ წავიდოდა.

2 ივლისს სეპარატისტებმა მეორე შეთანხმებაც დაარღვიეს და დაბა ტამიშთან საზღვაო დესანტის გადმოსხმით ახალი იერიში წამოიწყეს. აფხაზთა დესანტს ზღვიდან რუსეთის სამხედრო ხომალდი უჭერდა მხარს. შეტევა იმდენად მოულოდნელი იყო, რომ პირველი სამი საათის განმავლობაში ქართველებმა სამასი კაცი დაკარგეს. მთლიანად ამოწყდა სანა-

პიროს დაცვის ქართული რაზმი. დესანტმა სარკინიგზო ხაზი გადაჭრა და ოჩამჩირე-სოხუმის მაგისტრალზე თავისი კონტროლი დაამყარა. აფხაზები ანუა-არხუს სტრატეგიული სიმაღლეების ხელში ჩაგდებას ისახავდნენ მიზნად. ქართველებმა კონტრშეტევა განახორციელეს და გზა გაწმინდეს. თუმცა აფხაზების მხრივ ეს მოწინააღმდეგის ყურადღების გადასატანი მანევრი იყო. იმავე დამით მათ სწრაფი შეტევა განახორციელეს შრომა-კამანის მიმართულებით და სოხუმს ჩრდილოეთიდან მოუარეს. აფხაზური დესანტი კი ტყვარჩელისკენ გაემართა. მან მთლიანად შეასრულა თავისი მისია - გადაიტანა მოწინააღმდეგის ყურადღება ოჩამჩირეზე, მაშინ როდესაც მთავარი მიმართულება შრომა-კამანი იყო. ამ სტრატეგიული მნიშვნელობის სოფლების აღება მათ შესაძლებლობას აძლევდა სოხუმზე იერიში წამოეწყოთ. პარალელურად სეპარატისტებმა გუმისთის შემოვლა დაიწყეს. ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმება მათ სოხუმის ჩრდილოეთით შემოვლითი გზის მშენებლობისთვის გამოიყენეს.

დესანტის ლიკვიდაციის ოპერაციაში მონაწილეობა ღოთი ქობალიას შეიარაღებულმა რაზმებმაც მიიღეს (ღოთი ქობალიას რაზმები აფხაზეთში სულ ორჯერ ჩავიდნენ: პირველად ორი დღით, მეორედ - სამით. ეს იყო და ეს).

5 ივლისს მოწინააღმდეგემ კამანი აიღო და მშვიდობიანი მოსახლეობა მთლიანად გაჟლიტა. სოხუმამდე მტერს 12 კილომეტრიღა აშორებდა. ამის შემდეგ ანუა-არხუზე შეტევა განახლეს, თუმცა უშედეგოდ. სამაგიეროდ, მათ მოახერხეს სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე სოფელ შრომის დაკავება.

ქართულმა მხარემ კი დესანტის ლიკვიდაცია შეძლო. მან 17 ივლისს სოხუმთან არსებული სტრატეგიული სიმაღლეების დასაბრუნებლად იერიში წამოიწყო, თუმცა, წარმატებას ვერ მიაღწია. ასეთ ვითარებაში სოხუმის დაცვა სულ უფრო პრობლემური ხდებოდა.

27 ივლისს სოჭში რუსეთის შუამავლობით კიდევ ერთი შეთანხმება იქნა დადებული. შუამავლობდა პასტუხოვი, რომელმაც გუდაუთადან თბილისში ფაქტობრივი კაპიტულაციის გეგმა ჩამოიტანა. შევარდნაძემ გეგმა უხეშად მოისროლა. ამის შემდეგ შევარდნაძის კაბინეტში შეიკრიბნენ: სახელმწიფოს მეთაური შევარდნაძე, თბილისის მერი კოტე გაბაშვილი, პარლამენტის სპიკერი ვახტანგ გოგუაძე, რუსეთის ელჩი საქართ-

ველოში ვლადიმირ ზემსკი. აი, როგორ აღწერს ამ შეხვედრის მსვლელობას გიორგი წიქარიშვილი:

„გაბაშვილმა ყვირილით მიმართა ზემსკის:

- დააფიქსირეთ, რომ რუსეთი აწარმოებს ომს საქართველოს წინააღმდეგ!

- კი ბატონო, ვთქვათ დავაფიქსირე, მერედა, რას მოგცემთ ეს თქვენ, - თქვენ ხომ ზრდასრული ადამიანი ხართ!

გაბაშვილი განაგრძობს ყვირილს:

- გავიდეთ ტყეში, დავიწყოთ პარტიზანული ომი, მივმართოთ ხალხს!

მას ვახტანგ გოგუაძე მიმართავს:

- რა გაყვირებს? ის ხალხი ჩვენ გაგვრეკავს ჯერ! პარტიზანად რომ გახვალ ტყეში, იმ დამით კოლო გიკბენს ცხვირზე და მეორე დღესვე დაბრუნდები სახლში. ბატონო ედუარდ, სად არის პასტუხოვი?

- სად არის და გავაგდე. აბა, ამის (შეთანხმების პროექტის – უ. ბ.) ხელმოწერა როგორ შეიძლება? ტყვიასაც აღარ გვაძლევენ ეს დამპალი რუსები!

- რას ჰქვია „გააგდე?“ ვერაფერი გამიგია, რა ლოგიკაა: რუსო მომეცი ტყვია, უნდა გესროლო ტყვია! რა თქმა უნდა, არ მოგცემს“ (წიქარიშვილი, 2003: 446);

აი, ასეთ, ან დაახლოებით ასეთ ვითარებაში დაიდო 27 ივლისის ხელშეკრულება.

ახალი შეთანხმების მიხედვით აფხაზეთს ტოვებდა ყველა დაქირავებული მებრძოლი, აგრეთვე საქართველოს შეიარაღებული ძალების დიდი ნაწილი. ქართულ მხარეს სოხუმიდან უნდა გაეტანა მთელი ჯავშანტექნიკა და არტილერია. აფხაზურ ტექნიკაზე კონტროლი აფხაზეთში დისლოცირებულ რუსულ ნაწილებს ევალებოდათ.

აღნიშნულმა ხელშეკრულებამ კიდევ ერთხელ გათიშა რის ვაი-ვაგლახით შეკოწიწებული ქართველთა მყიფე ერთობა. შეთანხმების მოწინააღმდეგეთა პირველ რიგებში, ცხადია, ახლაც ექსპრეზიდენტის მომხრენი მოგვევლინნენ. სწორედ ეს ადამიანები გაჰკიოდნენ „შეგარდნადის მიერ ქართველთა მიმართ მოწყობილი გენოციდის“, „ქართველი ხალხის ფიზიკური განადგურების მიზნით საქართველოს ფაქტობრივი ხელისუფლების მიერ მისთვის განზრახ თავსმოსხვეული უაზრო ომის“ შესახებ. და აი, საკმარისი იყო საქართველოს ხელისუფლებას კონკრეტული ნაბიჯი გადაედგა ცეცხლის შეწყვეტის გზაზე.

რომ ზვიადისტთა განწყობაში კარდინალური გარდატეხა მომხდარიყო. ახლა ისინი „საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისთვის უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე ბრძოლის“ გაგრძელების მხურვალე მომხრეებად მოგვევლინნენ და ხელისუფლების კრიტიკა საწინააღმდეგო მიმართულებიდან გააჩაღეს.

ექსპრეზიდენტის მომხრეთა ასეთი მეტამორფოზა ადვილი ასახსნელია: მათთვის კარგი იყო ყველაფერი, რაც ცუდი იყო ხელისუფლებისთვის. აი, ამ მარტივ ფორმულას ექვემდებარებოდა მთელი მათი სტრატეგია და ტაქტიკა.

თუმცა 27 ივლისის სოჭის შეთანხმებას სხვა მოწინააღმდეგენიც ჰყავდა. მკრეხელობა იქნებოდა ყველა მათგანის პოზიციის ახსნა რაღაც პიროვნული თუ ჯგუფური მოტივებითა და ინტერესებით. სოჭის შეთანხმება ქართული მხარისგან მართლაც მძიმე კომპრომისს მოითხოვდა და მისი თავგამოდებული მომხრეებისთვისაც კი იგი მხოლოდ დიდი შინაგანი წინააღმდეგობის გადალახვის ფასად იქნა გაზიარებული. ყველაფერს რომ თავი დაგანებოთ, თუნდაც აფხაზეთის მთელ ტერიტორიაზე ძველი ხელისუფლების აღდგენის მუხლი იწვევდა მძაფრ პროტესტს. ან რა პირით უნდა ჩამოსულიყო არძიბა თავის მიერვე დანგრეულ ქალაქში, ან როგორ უნდა ეყურებინათ სოხუმელებს თავიანთი ახლობლების მკვლელებისთვის ... ეყურებინათ კი არა, დამორჩილებოდნენ მათ ბრძანებებს...

მაგრამ, რა ალტერნატივა ჰქონდა ამ შეთანხმებას?

ბოდიშს ვიხდი ვრცელი ციტატისთვის, რომელიც 1993 წლის 5 აგვისტოს გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ გამოქვეყნებული ჩემი წერილიდან უნდა მოვიყვანო: „ხელშეკრულებაზე ხელმოწერის ერთადერთი ალტერნატივა ომის გაგრძელებაა. რას მოგვიტანს იგი?

ხომ ყველამ კარგად ვიცით, რომ აფხაზეთში აფხაზებს კი არა, რუსეთს, მის ყველაზე შავბნელ ძალებს ვებრძვიოთ. სწორედ ამიტომ აქვთ აფხაზებს ჩვენზე უკეთესი და უახლესი იარაღი, უფრო უხვი მომარაგება, დიდძალი ფული. ამიტომაც, რომ ჩვენი სამხედრო ძლიერების ზრდის კვალობაზე ადეკვატურად და უფრო მეტადაც იზრდება მოწინააღმდეგის სამხედრო პოტენციალი. ასე გაგრძელდება მანამ, სანამ ჩვენი რესურსები არ ამოიწურება. უგუნურებაა იმაზე ფიქრი, რომ ჩვენ შევძლებთ რუსეთის წელში გატეხას და მასთან ომის მოგებას. თუ გვესმის და ვაღიარებთ, რომ გვებრძვის რუსეთი, მაშინ

ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ ამ ომის მოგება ჩვენ არ ძალგვიძს.

რუსეთიდან მძლავრი მხარდაჭერის უგარანტიოდ არც აფხაზები და არც ოსები ჩვენთან კონფლიქტს, უკეთეს შემთხვევაში, არც წამოიწყებდნენ, უარეს შემთხვევაში კი საქართველო ამ კონფლიქტებს რამდენიმე დღეში დაუძაბავად დაარეგულირებდა. რატომ ეხმარება ოსებს და აფხაზებს რუსეთი? ცხადია, იმიტომ, რომ ეს უკანასკნელნი რუსეთს მისი იმპერიული ამბიციების დაკმაყოფილებას აღუთქვამენ. და სანამ ასეა, სანამ ჩვენ რუსეთის ლანძღვა-გინებით ვიქარწყლებთ დარდს, ოსები და აფხაზები კი ქართულ მიწაზე ეპატიჟებიან რუს გენერლებს, მანამ იარაღის ძალით ოსურ-აფხაზური კონფლიქტების ჩვენს სასარგებლოდ გადაწყვეტაზე ფიქრი ფუჭი ოცნებაა. დროა, დიდი ხანია დროა ხმამაღლა ითქვას: ამ კონფლიქტებს მოიგებს ის, ვინც უკეთ შეძლებს რუსეთის იმპერიული ამბიციების დაკმაყოფილებას. ჩვენ კი ამის გაცილებით უკეთესი შესაძლებლობები გაგვანია, ვიდრე აფხაზ და ოს სეპარატისტებს. უნდა შევიგნოთ, რომ სრული სუვერენიტეტი ერთბაშად, ერთი ხელის დაკვრით არასოდეს და არავისთვის მოდის. დიდმა დავით აღმაშენებელმა გამეფებიდან ათი წლის განმავლობაში თურქ-სელჯუკებს ხარკი იმიტომ კი არ უხადა, რომ ჩვენზე ნაკლებად თავისუფლებისმოყვარე იყო, არამედ იმიტომ, რომ ჩვენზე დიდი პოლიტიკოსი იყო და ესმოდა, რომ თავისუფლებას შემზადება, შესაფერისი დროის შერჩევა სჭირდებოდა. რუსეთი დღეს დასუსტებულია, მაგრამ არა იმდენად, რომ უბრძოლველად დათანხმდეს თავის ყოფილ სამფლობელოში სხვათა გავლენის გაძლიერებას.

იგი არასოდეს გამოირჩეოდა ხერხებისა და მეთოდების დახვეწილობით და სიფაქიზით. მით უმეტეს, განსაკუთრებით საშიშია დღევანდელი დაჭრილი და გააყვებული რუსეთი. დასავლეთზე ჩვენი ნაადრევი ორიენტაცია რუსეთს აღიზიანებს და ისიც, მთელი მსოფლიოს დასანახად, სამაგალითოდ გვსჯის. არ კმარა ვამაყობდეთ ჩვენი ისტორიით. იგი უნდა გავითვალისწინოთ კიდევ. თავის დროზე ობიექტური აუცილებლობა იყო თურქეთსა და ირანს შორის ლავირების პოლიტიკიდან რუსეთზე ორიენტაციის პოლიტიკაზე გადასვლა. ერეკლე მეფის მიერ ხელმოწერილი გეორგიევსკის ტრაქტატი უდავოდ სწორი მიმართულებით გადადგმული ნაბიჯი იყო, მაგრამ მას შემზადება აკლდა და ირანმა მოახერხა ჩვენი

დასჯა. შეცდომა კი აღარ უნდა გავიმეოროთ. დღეს შექმნილი მდგომარეობიდან გამოსავალს ჩვენ ოსი და აფხაზი სეპარატისტების მიმართ კომპრომისში ვეძებთ, იგი კი რუსეთთან კომპრომისში ძევს. დიახ, ემოციურად რაოდენ მძიმეც არ უნდა იყოს ჩვენთვის ამის აღქმა, ჩვენ უნდა დაუშვათ გარკვეული კომპრომისი სწორედ რუსეთთან, აღვუთქვათ მას იმაზე მეტი, ვიდრე აფხაზი და ოსი სეპარატისტები ჰპირდებიან. აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ რუსეთთან კომპრომისი არის არა ჩვენი სურვილი, არამედ რეგიონში და მთელ მსოფლიოში დღეს ჩამოყალიბებული ძალთა თანაფარდობის ანალიზიდან გამომდინარე იძულებითი აუცილებლობა.

მხოლოდ ასე შეიძლება საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნება, ჩვენი საშინაო და საგარეო პრობლემების მოგვარება.

სამწუხაროდ, ასეთი კომპრომისისთვის არც ქართული პოლიტიკური ელიტა და არც ქართველი ხალხი მაშინ მზად არ იყო. ვფიქრობ, ასეთი კომპრომისის აუცილებლობა ჩვენ არც დღეს გვაქვს გაცნობიერებული.

ხემოთ ჩვენ დავინახეთ, რომ საქართველოს ხელმძღვანელობა კარგად აცნობიერებდა რუსეთის ჭეშმარიტ როლს ქართულ-აფხაზურ დაპირისპირებაში. ის მხარე იყო და არა ობიექტური შუამავალი. რუსეთის თვითმფრინავები ქართულ პოზიციებს ბომბავდნენ, რუსი ინსტრუქტორები აფხაზ სამხედროებს წვრთნიდნენ, რუსი გენერლები გეგმავდნენ და ხელმძღვანელობდნენ ქართული ჯარის წინააღმდეგ სეპარატისტთა საბრძოლო ოპერაციებს, რუსეთის სამხედრო შენაერთები მონაწილეობდნენ სამხედრო ოპერაციებში და ა. შ.

შევარდნაძეს, შესაძლოა, არც თუ უსაფუძვლოდ, სჯეროდა ელცინის, რომელიც, მისი აზრით, რუსეთში ყველაფერს ვერ აკონტროლებდა. მოგვიანებით, 1994 წლის 5 იანვარს, შევარდნაძე ამის შესახებ იტალიელ კორესპოდენტთან საუბარში აღნიშნავდა: „ჩემი აზრით, ელცინმა ვერ შეძლო სიტუაციის გაკონტროლება, რადგან მაშინდელი უმაღლესი საბჭო დიდ წინააღმდეგობას უწევდა და დეპუტატების უმრავლესობა მხარს უჭერდა აფხაზთა სეპარატისტულ მოქმედებას. ამ ხალხთან კონფლიქტში მყოფმა ელცინმა ვერ შეძლო ამ წინააღმდეგობის დაძლევა“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 6 იანვარი, 1994). ეს, ერთი მხრივ, ხემოთ ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ მეორე, პირველზე არანაკლებ მნიშვნელოვან მიზეზზე - გამოუვალ

მდგომარეობაზე, რომელშიც ქართული სახელმწიფო იმყოფებოდა. ქართულმა მხარემ მესამედაც დადო შეთანხმება აფხაზ სეპარატისტებთან და, თავის მხრივ, პატიოსნად შეასრულა იგი - გაიტანა სოხუმიდან მძიმე ტექნიკა, მაშინ როდესაც პირველი ორი შეთანხმება აფხაზებისა და რუსების მიერ მუხანათურად იქნა დარღვეული. ქართულ სახელმწიფოს მაშინ შინაგანი წინააღმდეგობანი ღრღნიდა. სამოქალაქო ომისგან, ეთნოკონფლიქტებისგან დასუსტებულ და გაჩანაგებულ ეკონომიკას აფხაზური კონფლიქტი უძძიმეს ტვირთად აწევებოდა. ჯარის აღჭურვა და გამოკვება სულ უფრო ძნელი ხდებოდა. აფხაზ სეპარატისტებთან დადებული შეთანხმებები საქართველოს ხელმძღვანელობას ამოსუნთქვის შესაძლებლობას აძლევდა. ამიტომ ის მიხერულ იმედსაც ხავსივით ებღაუჭებოდა.

ზუგდიდის გზა ზვიადისტებს ჰქონდათ გადაკეტილი. ამიტომ ქართული მძიმე ტექნიკა ფრონტის ხაზიდან ფოთისკენ რუსული ფლოტის მეშვეობით ზღვით გაჰქონდათ, რაშიც რუსები ქართულ მხარეს ათიათასობით დოლარს ახდევინებდნენ.

ცინიზმი ამაზე შორს ვეღარ წავიდოდა: რუსი გაიძულებდა ფრონტიდან მძიმე ტექნიკა გაგეტანა, ამ გატანაში კი ფულს ისევ შენ გახდევინებდა.

27 ივლისის შემდეგ ხელისუფლებამ სოხუმიდან გახიზნულ მოსახლეობას დაბრუნებისკენ მოუწოდა. 1 სექტემბერს სოხუმის სკოლებში სწავლა განახლდა. შემდეგში ბევრი ამ ფაქტში პირდაპირ დალატს დაინახავს. მართლაცდა, როგორ შეიძლება ასეთი მიაპიტობა? თუმცა, ფაქტი ფაქტად რჩება: რუსეთისგან ორჯერ მწარედ მოტყუებული შევარდნაძე კიდევ ერთხელ მიენდო მათ.

სოხუმზე შეტევის გეგმა რუსეთის გენშტაბში შემუშავდა. ამ გეგმის თანახმად შეტევის დაწყებიდან ქალაქი ოთხ დღეში უნდა დაცემულიყო. სოხუმის შტურმისთვის სეპარატისტები საგულდაგულოდ მოემზადნენ.

14 სექტემბერს საქართველოს პარლამენტის სხდომა დაიბუღლად დაიწყო. განიხილებოდა ქვეყანაში საგანგებო მდგომარეობის შემოღების საკითხი. მას შემდეგ, რაც შევარდნაძემ თემურ ხაჩიშვილი გაათავისუფლა შინაგან საქმეთა მინისტრის მოადგილის თანამდებობიდან (ამის საბაზად იქცა ხაჩიშვილის მიერ რუსთავის „საძმოს“ ხელმძღვანელის - თემურ ტალახაძის წინასწარ გაფრთხილება მისი მოსალოდლელი დაპატიმრების

და, შესაბამისად, „მხედრონის“ რუსთავის დაჯგუფების განადგურების შესახებ) ჯაბა იოსელიანი მკვეთრად დაუპირისპირდა შევარდნაძეს. იოსელიანი საგანგებო წესების შემოღების წინააღმდეგ გამოვიდა. „როცა მოსკოვში 1991 წლის 19 აგვისტოს გადატრიალება მოხდა, მთელ მსოფლიოში მხოლოდ ორად-ორმა ადამიანმა სთქვა - ეს თავად გორბაჩოვის მოწყობილიაო. ერთი ზვიად გამსახურდია იყო, მეორე - ედუარდ შევარდნაძე. მე მაშინვე დავეჭვდი და ვიფიქრე: როგორ შეიძლება კაცს საკუთარი თავის წინააღმდეგ ასეთი რამ მოეწყო-მეთქი...“

აღშოთებულმა შევარდნაძემ იოსელიანს მიმართა: „ამას როგორ მიბედავო!?

იოსელიანი ადგილიდან წამოხტა: „რას ჰქვია გიბედავ? რას ჰქვია გიბედავ?“

შევარდნაძემ დარბაზი დატოვა და გადადგომის შესახებ განცხადება გააკეთა. დეპუტატებმა მას დაბრუნება სთხოვეს. შევარდნაძემ საჯაროდ განაცხადა: „ჩემს გადაფურთხებულს აღარ ავლოკავ. არ გეგონოთ მსოფლიოში მოგზაურობას და ლექციებით ფულის გროვებას ვაპირებ, თბილისიდან არსადაც არ წავაღ“ (წიქარიშვილი, 2003: 452-453).

ვიცე-სპიკერი ირინა სარიშვილი პარლამენტის წინ გავიდა და იქ შეკრებილ ხალხს მოუწოდა - ყველამ დავიხოქოთ და შევარდნაძეს გადადგომის გადაწყვეტილებაზე უარის თქმა ვთხოვოთ.

ხალხმა დაიხოქა.

ამის შემდეგ შევარდნაძე და იოსელიანი შეხვდნენ ერთმანეთს. შევარდნაძე ხალხის წინაშე გამოვიდა და განაცხადა, რომ უკან მიაქვს თავისი სიტყვები გადადგომის შესახებ.

შევარდნაძის მოძულენი მოვლენების ამგვარ განვითარებაში სპექტაკლს ხედავენ. სხვანი ფიქრობენ, რომ სახელმწიფოს მეთაურს უმძიმეს გარემოში უხდებოდა ქვეყნის მართვა. ასეა თუ ისე, ერთი რამ ცხადია: ქვეყნის უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში ყველას ნერვები უკიდურესად ჰქონდა დაძაბული, ქვეყანაში შექმნილი სიტუაცია კი მართლაც ტრაგიკული იყო.

15 სექტემბერს ღლოთი ქობალიამ სენაკი აიღო. ეს ქვეყნისთვის, და არა მხოლოდ ხელისუფლებისთვის, ზურგში ლახვრის ჩაცემა იყო. იმავე დღეს პარლამენტის სხდომაზე თედო ნინიძემ დაწვრილებით ისაუბრა, თუ მისი აჭარაში ყოფნის

დროს როგორ შეხვდა რუს გენერალს, რომელმაც მას ასლან აბაშიძის თანდასწრებით უთხრა: „შევარდნაძეს საბჭოთა კავშირის დაშლას არ ვაპატიებთ და უახლოეს მომავალში სასტიკად დავსჯით“ (წიქარიშვილი, 2003: 453).

16 სექტემბერს სეპარატისტებმა მესამე შეთანხმებაც დაარღვიეს და ტყვარჩელთან იერიში წამოიწყეს. მათ გაარღვიეს ფრონტის ხაზი და კოდორის შესართავი დაიკავეს. სეპარატისტებმა ქართული სოფელი გადაწვეს, მოსახლეობა კი წამების შემდეგ ერთიანად გაჟლიტეს. ამავდროულად აფხაზებმა სოხუმს კამანიდანაც შეუტიეს. აფხაზურმა არტილერიამ, რომელიც, შეთანხმების თანახმად, რუსებს უნდა გაეკონტროლებინათ, სოხუმის დაბომბვა დაიწყო. სეპარატისტთა იერიშებს ჰაერიდან რუსული ავიაცია უჭერდა მხარს.

საქართველოს ხელისუფლებამ რუსეთის ხელისუფლებას საპროტესტო ნოტა გაუგზავნა. მოსკოვმა თავი იმართლა: ჩვენ სამშვიდობო შეთანხმების მხოლოდ შუამავალი ვიყავით და არა გარანტიო. რუსეთის პრეზიდენტს მიმართა შევარდნაძემაც. „უკვე აღარა მაქვს იმის თავი, რომ რაიმე გთხოვოთ და გაცნობებთ: სოხუმთან თავს იყრიან გუდაუთის დაჯგუფების ტანკები და მძიმე საბრძოლო ტექნიკა. ყოველი წუთი გადაიწყვეტია. წუთი-წუთზე მისი ძალები შემოიჭრებიან დაუცველ, თავდაცვის მინიმალურ საშუალებებს მოკლებულ ქალაქში. იგივე ხდება ოჩამჩირის რაიონში, საიდანაც ჩვენ, პატივს ვცემთ რა სოჭის შეთანხმებით ნაკისრ ვალდებულებებს და თქვენს კეთილ ნებას, გამოვიყვანეთ ცოცხალი ძალა და ტექნიკა. ამის შედეგად თარეშობს უხეში, არაადამიანური ძალა, რომელმაც ფეხქვეშ გათელა სამხსრივი შეთანხმების ფორმა და შინაარსი და რუსეთის - მათი განუხრელი დაცვის გარანტის როლი. უკვე მესამედ მოატყუეს ჩვენი ხალხი იმათ, ვინც ხელი მოაწერეს მორიგებებს და არაფერს აკეთებსმათი შესრულებისთვის.“

რა ბრალი მიგვიძღვის რუსეთისა და მსოფლიოს წინაშე? ის სომ არა, რომ უკვე მერამდენედ ქართველი ერის ისტორიაში ვისურვეთ თავისუფლება და დამოუკიდებლობა?...

ჩვენ განგვაიარაღეს და ეს იმიტომ მოხდა, რომ დაგიჯერეთ თქვენ... და მე ახლა ისდა დამრჩენია, რომ გაგფრინდე სოხუმში და მის უიარაღო მოქალაქეებთან ერთად მიშველი ხელეობით დავიცვა ქალაქი“ („საქართველოს რესპუბლიკა“. 17 სექტემბერი, 1993).

ამ უდიდესი იმედგაცრუებისა და სასოწარკვეთის გამოძახატველი წერილის გაგზავნის შემდეგ შევარდნაძე დაუყოვნებლივ სოხუმში ჩაფრინდა. ამ დროს რუსებს სითბური რაკეტებით უკვე ორი სამგზავრო თვითმფრინავი ჰქონდათ ჩამოგდებული.

აფხაზურმა მხარემ ომების ისტორიაში კარგად ცნობილ ხერხს მიმართა: ეთერში ღიად დაიწყო საუბარი იმაზე, რომ ტყვია-წამალი უთავდებოდა. ქართულმა მხარემ ეს წმინდა წყლის სიმართლედ მიიღო და იმედოვნებდა, რომ მოწინააღმდეგის შეტევა ხანმოკლე გამოდგებოდა.

17 სექტემბერს სოჭში პავლე გრაჩოვი შეხვდა შევარდნაძეს, რომელსაც თან ყარყარაშიელი და ბათიაშიელიც ახლდნენ. გრაჩოვმა ქართველებისა და აფხაზების შერიგებაზე დაიწყო საუბარი. შევარდნაძემ მას უხეშად შეაწვევტინა: „...იცით რა, თუ რაიმე რეალური წინადადება გაქვთ, გვითხარით, აქ საქმისთვის ჩამოვედით და არა ზღაპრების მოსასმენად“ (წიქარიშიელი, 2003: 457). მაშინ გრაჩოვმა ქართულ მხარეს რუსეთის ორი დივიზიის აფხაზეთში, ფოთში, ქუთაისსა და ზუგდიდში შეყვანა შესთავაზა, რის შემდეგაც, ის ვითარების სტაბილიზაციის გარანტიას იძლეოდა. ბათიაშიელმა და ყარყარაშიელმა შევარდნაძეს განუცხადეს, რომ ამ შეთავაზების მიღების შემთხვევაში ისინი გადადგებოდნენ. შევარდნაძემ რუსების წინადადება უარყო და თბილისში დაბრუნდა. აქ მას ქართულმა პოლიტიკურმა ელიტამ უსაყვედურა - გრაჩოვის შეთავაზება რატომ არ მიიღეო. შევარდნაძემ გრაჩოვს უდებემა: „თანახმა ვარ“. პასუხი: „უკვე გვინაია“. რუსების მიერ ამ წინადადების შეთავაზებიდან კი სულ რამდენიმე საათი იყო გასული.

ცხადია, გრაჩოვი თვალთმაქცობდა. მან განგებ შეთავაზა შევარდნაძეს მისთვის მიუღებელი წინადადება (სოხუმის დაცვასთან რა შუაში იყო ქუთაისი და ფოთი?), ხოლო როდესაც, რამდენიმე საათის შემდეგ, შევარდნაძე მაინც დათანხმდა მის წინადადებას, ყურით მოთრეული საბაბით მას უარი უთხრა.

იმავე დღეს გროზნოდან გამსახურდია ტელეფონით ბესარიონ გუგუშვილს ესაუბრა. გუგუშვილმა მას შეატყობინა, რომ წინა სადამოს ყარყარაშიელი თავისი რაზმით მიადგა აფხაზეთის საზღვარს და ღლოთი ქობალიას სთხოვა, რომ გაეტარებინა... „მაგრამ იმ პატარა რაზმსაც არ ატარებენ.

ჩვენების პატარა ნაწილი გაეშურა სოხუმისკენ. ესენი არიან სოხუმელები ძირითადად...“

გამსახურდია: „სოხუმში არაფერი სერიოზული ბრძოლები არ მიმდინარეობს და გატყუებენ თქვენ“.

გუგუშვილი: „ჩვენ აუხსენით შტაბსაც და ოფიცრებსაც, რომ სინამდვილეში ყველაფერი კეთდება იმისთვის, შეიტყუონ ჩვენები შიგ და მერე მახეში მოახვედრონ. ეს ოფიცრებმა იციან, მაგრამ იქ გავიდნენ ისინი, ვისაც ოჯახის წევრები სოხუმში ჰყავთ და რომ შედარებით წყნარ რაიონში გადაიყვანონ...“

გამსახურდია: „გავიდნენ უკვე სოხუმში?“

გუგუშვილი: „ნაწილი გასულია, ნაწილი საწვავს ელოდება...“

გამსახურდია: „იქ სერიოზული არაფერია, აღარავინ აღარ წავიდეს.“

18 სექტემბერს გამსახურდია ტელეფონით კვლავ ესაუბრა გუგუშვილს:

გამსახურდია: „ლოთი სად არის?“

გუგუშვილი: „ლოთი არის სენაკში.“

გამსახურდია: „აფხაზეთში ხომ არ აპირებს წასვლას?“

გუგუშვილი: „აფხაზეთში გარკვეული ნაწილები წავიდნენ, როგორც ადრე იყვნენ მოლაპარაკებულნი.“

გამსახურდია: „თვითონ ლოთი თუ მიდის?“

გუგუშვილი: „თვითონ წავა თუ არა, არ ვიცი. დღეს გავიგებთ.“

გამსახურდია: „უთხარი, არავითარ შემთხვევაში არ წავიდეს... არ გაუშვათ იქით ჩვენი მებრძოლები“ (ჭანტურიშვილი, 1999: 308-210).

აქ ერთი წუთით შეეწყვიტოთ თხრობა და კარგად გავიაზროთ, რასთან გვაქვს საქმე.

საქართველოში დღეს საყოველთაოდ მიღებული აზრია: „გამსახურდია იქნებ, პოლიტიკაში მოიკოჭლებდა, შეცდომებს, მათ შორის, სერიოზულ შეცდომებსაც უშვებდა, მაგრამ უდავოა, რომ ის დიდი პატრიოტი, დიდი ქართველი იყო.“ ასე, ან დაახლოებით ასე ფიქრობს ქართველთა აბსოლუტური უმრავლესობა. ამ თეზისის დასაბუთებას დღევანდელ საქართველოში არავინ ცდილობს. უბრალოდ, ითვლება, რომ ეს აქსიომატური ჭეშმარიტებაა და დასაბუთებას არ საჭიროებს.

ახლა მოდით, ისეთ რიტორიკულ კითხვებსაც ერთად ვუპასუხოთ, როგორცაა: რა არის პატრიოტიზმი? ვინ არის პატრიოტი?

ცხადია, პატრიოტიზმი სამშობლოს სიყვარული, პატრიოტი კი ის ადამიანია, ვისაც სამშობლო უყვარს. მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, ინსტიქტის დონეზე თავისი მამულის, თავისი ხალხის სიყვარული ნებისმიერი ინდივიდისთვის არის დამახასიათებელი. ის კი არადა, თუ უხერხულ შედარებაში არ ჩამომერთმევა, ყველა ძაღლს თავისი ხუხულა, ყველა დათვის თავისი ბუნაგი ურჩევნია სხვისას, 100 კილომეტრით თავის სახლს მოშორებული კატა კი ინსტიქტით შეუცდომლად ბრუნდება უკან. ჩუქჩამ, რა თქმა უნდა იცის, რომ მისი სამშობლოს გაყინულ მიწას და თოვლწაყრილი ბუჩქების „პეიზაჟს“ საქართველოს წაღკოტი სჯობს, მაგრამ მას გულს ძალუმიად მაინც ის ყინულოვანი მიწა უჩქროლებს, რადგან ის მისი მშობლიური მიწაა. ამ თვალსაზრისით, სამშობლოს სიყვარული ერის დონემდე განვრცობილი ეგოიზმია. ეროვნული სტადიონის ტრიბუნაზე მსხდომ ქართველებს, რა თქმა უნდა, გვიხარია, თუ სასწაული მოხდა და ჩვენმა გუნდმა გოლი გაიტანა (სხვის კარში, თორემ საკუთარში, იცოცხლეთ, ემარჯვებათ). არის თუ არა ეს პატრიოტიზმი? ინსტიქტის, ეგოიზმის დონეზე, რა თქმა უნდა, არის. მაგრამ პიროვნული და ეროვნული ინტერესების ყოველი დაპირისპირებისას იგივე ქართველები, როგორც წესი, უპირატესობას პირადულს ვანიჭებთ. ვთქვათ, მებაჟე, რომელიც ქრთამის ნაცვლად თანხმდება საზღვარზე ნარკოტიკების გადმოტანას, ან საკუთარ ქვეყანაში უკანონოდ მოჭრილ ხე-ტყეს გაატარებს საზღვარზე, ან ხელმძღვანელი თანამდებობის პირი, ასევე ქრთამის სანაცვლოდ, სამსახურში იღებს ყოვლად უნიჭოს, მართლაც ნიჭიერს და ღირსეულს კი უარით ისტუმრებს, შეიძლება პატრიოტად ჩაითვალოს? რით განსხვავდება მათი საქციელი ჩვენი დიდგვაროვანი ფეოდალების საქციელისგან, რომლებიც პირად ინტერესებზე ახურდავებდნენ ეროვნულ ინტერესებს?

პატრიოტიზმი გაცილებით ამადლებული, კეთილშობილური გრძნობაა, რომლის დონემდე ამადლება ბევრს არ ძალუმი. პატრიოტიზმის გრძნობის სიდრმე, მისი ჭეშმარიტება განიზომება პიროვნების მზადყოფნით - პირადულ ინტერესებზე მაღლა აყენებდეს საერთო-ეროვნულ, საერთო-საქვეყნო ინტერესებს.

გამსახურდიამ კი თავის ამბიციებს ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობა გადააყოლა. სხვა რა შეიძლება ეწოდოს იმას, რასაც გამსახურდია აფხაზეთის ომის დროს აკეთებდა? 1993 წლის სექტემბრის მეორე ნახევარში ხომ ყველასთვის ნათელი იყო, რომ სოხუმი და აფხაზეთი იკარგებოდა. ამას გამსახურდიას თანამებრძოლებიც გრძობდნენ და ფრონტისკენ მიუწვევდათ გული. ყოფილი პრეზიდენტი კი მათ ურცხვად ატყუებდა - სოხუმში ისეთი არაფერი ხდება, ნუ წახვალთო.

ჩემთვის ეს პატრიოტიზმი არაა. ეს სწორედ ის შემთხვევაა, რომელზეც ცხონებული მერაბ კოსტავა იტყვოდა: ეროვნული მოძრაობა კი არ უყვარს საკუთარ თავში, არამედ - საკუთარი თავი ეროვნულ მოძრაობაშიო.

22-23 სექტემბრიდან ქართველმა მებრძოლებმა პოზიციების თვითნებური მიტოვება დაიწყეს. ოჩამჩირის დაჯგუფებამ ვერ შეძლო ადზი-უბჟას ზღუდის გარღვევა და სოხუმის დამცველებისთვის საბრძოლო ტექნიკის მიშველება.

24 სექტემბერს, სოხუმის დაცვამდე სამი დღით ადრე, გროზნოდან ზუგდიდში ჩამოვიდა ზვიად გამსახურდია. ადგილობრივ მოსახლეობას მან „ხუნტის დამხობისკენ“ მოუწოდა. გამსახურდიას ჩამოსვლით ქვეყანაში არსებული სამამულო ომის განწყობა სამოქალაქო ომის განწყობით შეიცვალა, რამაც, ცხადია, მადესტაბილიზირებელი როლი შეასრულა.

პრაქტიკულად დაუცველი სოხუმის აღება კი მხოლოდ დროის საკითხი იყო. საქართველოს სამთავრობო ჯარს და ტექნიკას ქობალიას რაზმებმა გზა გადაუკეტეს, კოდორზე გადმოსასვლელ ხიდს აფხაზები აკონტროლებდნენ. სხვა გზა სოხუმში შესასვლელად პრაქტიკულად არ არსებობდა. ჟ. შარტავას კაბინეტიდან ბიზნესმენი ნუგზარ გოგია შევარდნაძის თანდასწრებით ქობალიას ტელეფონით ელაპარაკა. მერე ჟიულიც დაელაპარაკა ქობალიას. ეს საუბარი არაერთხელ გადაიცა ტელევიზიით და მთელმა საქართველომ ნახა. ქობალიამ შევარდნაძესთან დალაპარაკება ითხოვა, ჟ. შარტავამ ყურმილს ხელი დააფარა და შევარდნაძეს სთხოვა - იქნებ დაელაპარაკოთო. შევარდნაძემ კატეგორიულად უარყო. საუბარი ჟიულიმ გააგრძელა. ქობალია მას შეჰპირდა, რომ თავისი რაზმით ის აუცილებლად დაიძრებოდა სოხუმისკენ. „თუ ასეთი მძიმე მდგომარეობა იყო, აქამდე არ ვიცოდი, თორემ რა გამაჩერებდაო“, - უთხრა შარტავას. ამ საუბრების შემსწრე ლონდერ ცაავა განაგრძობს: „ამ დღეს ქობალიასთან ოთხი

საუბარი შედგა. მეოთხე ლაპარაკის დროს შარტავამ ქობალიას უთხრა: ახლა ბატონ ედუარდ შევარდნაძეს დაგაღაპარაკებთო და ყურმილი ედუარდს გადასცა. სმენად ვიქეციო. „ალო!“ - მეტი არაფერი. ხომ არ მიმართავდა სახელით, ან მით უფრო - ბატონო ლოთი?! ტელეფონის ხაზის მეორე ბოლოდან მოახსენეს რამდენი კაცი, ტექნიკა, როდის წამოვიდოდნენ სოხუმის მოსაშველებლად. თუ თქვენ ასე იმოქმედებთ, დიდ საქმეს გააკეთებთო, უთხრა ბატონმა ედუარდმა. ეს იყო და ეს.

ბოლოს (პირველი საუბრიდან მესამე დღეს) ქობალიას ლონდერ ცაავა დაელაპარაკა: „პირდაპირ ვუთხარი, რომ აშკარად ჩანს, სოხუმის გადარჩენაში არ დაგვეხმარებით. ერთი თხოვნა მაქვს მხოლოდ - ასი ათასი ქალი, ბავშვი და მოხუცი გულრიფშა და კოდორს არის მომდგარი, ეს ხალხი მაინც გაიყვანეთ და გადით-მეთქი. ჩავთვალე, რომ ეს ის ვარიანტი იყო, რომელსაც ნებისმიერი ქრისტიანი კაცი უნდა დათანხმებულიყო. მიპასუხა: არ ვიცოდი, რომ ასეთი სიტუაცია იყო (ეს წინადადება ყოველთვის რეფერენციით მეორდებოდა), ერთ საათში 100 ათას კაცს მე თვითონ ჩავუდგები სათავეში, მთავრობის ჯართან ერთად გავარდევით აფხაზების თავდაცვას და გამოვიყვანთ ხალხსო.

ზუსტად ერთი საათის შემდეგ ისევ ვრეკავ ზუგდიდში. იქიდან მიპასუხეს: „ბატონი ლოთი აქ არ არის, სენაკში წავიდაო“ („საქართველო რესპუბლიკა“, 18 მაისი, 1994 წ.).

ჟიული შარტავა და აფხაზეთის მთელი მაშინდელი ხელმძღვანელობა მთავრობის სახელში ალყა შემორტყმული აღმოჩნდა. მოგვიანებით ბოროტი ხმები დაიწყებენ მტკიცებას, თითქოს შარტავა და მისი მთავრობა შევარდნაძემ განგებ გაწირა. აი, როგორ აღწერს ამ ამბავს უშუალო მომსწრე, „ავღანელთა“ რაზმის მეთაური, პოლკოვნიკი გურამ ჯანიშვილი: „ბატონმა ედუარდმა რომ გაიგო ჟიული შარტავა ალყაშიაო, მანქანაში ჩაჯდა, დაცვა არ მჭირდებო და მძღოლს სოხუმის ცენტრისკენ წასვლა უბრძანა. თავისთავად ცხადია, მივეარდით ჩვენც და დაცვაც. ვუმტკიცებდით, რომ ასე არ შეიძლება, რომ ეს უეჭველი სიკვდილი იყო. მაგრამ ახლოს არ გაგვიკარა, ძალიან გაბრაზებული იყო და განერვიულებული. კაცს რომ თავი აქვს სასიკვდილოდ გადადებული, ძნელად გააჩერებ.

ამ დროს გადაუდგა გიორგი ქავთარაძე და უთხრა: თუ საქართველოს დაღუპვა გინდათ, ჩემზე გადაიარეთ, მე აქედან

ფეხს არ მოვიცვლიო. ... მძღოლს ვუბრძანე გადმოსულიყო. ჩვენებს კატეგორიულად ავუკრძალე მანქანაში ჩაჯდომა. ბატონი ეღუარდი ისე იყო აღელვებული, რომ მშიშრები და ლაჩრები გვიწოდა.

- ვინც ვაჟკაცები ხართ, წამომყვებით, - მიმართა იქ მყოფთ. ... თავისი რომ ვერ გაიტანა, კორპუსის შტაბში შებრუნდა. იქ, ჩანს, მოელაპარაკა ამ დროს მოსულ ჯაბა იოსელიანს. ორივენი ერთად გამოვიდნენ. ბატონი ჯაბას დაცვის უფროსი ჯდება მანქანაში და წითელი ხიდისკენ წავიდნენ. ეს ისე მოულოდნელად მოხდა, რომ ვერაფრის გაკეთება ვერ მოვასწარიტ. სასწრაფოდ დავედევნეთ.

წითელ ხიდთან მასირებულ ცეცხლში მოყვევით, რამდენიმე მანქანა დაიცხრილა. ყველა დარწმუნდა, რომ გზის გაგრძელება უაზრო სიკვდილი იქნებოდა. ბატონმა ჯაბამაც ასე უთხრა სახელმწიფოს მეთაურს“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 23 აპრილი, 1994 წ.).

შარტავამ და მასთან ერთად მყოფმა პირებმა შენობის დატოვება სცადეს, მაგრამ მოწინააღმდეგის ძლიერ ცეცხლში მოყვნენ და უკანვე შებრუნდნენ. „ავღანელთა“ ბატალიონის ასმეთაური ელგუჯა გორდაძე იგონებს: „შენობიდან გამოსულ შარტავას და მის გარემოცვას ცეცხლი გაუხსნეს. დაცვამ ისინი სასწრაფოდ უკან შეაბრუნა. ...ეს იყო შეცდომა, რომელიც ბრძანების შეუსრულებლობას მოჰყვა: უნდა გავსულიყავით ალყიდან, გვესარგებლა ჯანაშვილის მიერ გაკეთებული „დერეფნით“. კი, იქნებოდა სროლა, დავიდუპებოდით ნაწილი, მაგრამ სხვები ხომ გადარჩებოდნენ? აქ, მინისტრთა საბჭოში კი ყველანი განწირულები ვიყავით. ...მივედით ბატონ ჟიულისთან და ვუთხარიტ, რომ აქ გაჩერება უაზრობა იქნებოდა, თუ დამხმარე ძალა არ მოვიდოდა.

- ბავშვი ხომ არ ვარ, მოგატყუოტ, - გვიპასუხა, - შტაბში დარეკილია და დაგვიბრდნენ დახმარებას. აუცილებლად მოვლენ.

ვფიქრობ, ბატონ ჟიულის ორი რამის იმედი ჰქონდა. პირველი, რომ დამხმარე ძალა მართლაც მოვიდოდა ... მეორე, რომ მას, ახლად დანიშნულ მაღალი თანამდებობის პირს, რომელსაც, ვთქვატ ასე, აფხაზების წინაშე არავითარი დანაშაული არ მიუძღოდა, აფხაზები ანგარიშს გაუწევდნენ.

მაშინ, როდესაც კრიტიკული წუთები იდგა, ბატონმა ჟიულიმ კიდევ გვითხრა ამის შესახებ: „მე თვითონ წავალ

მოლაპარაკებაზე, ნუ გეშინიათ, თქვენც გადაგარჩენთ, არ დაგხვრეტენო“. მას მხარი დაუჭირეს ქალაქის მერმა - ბატონმა გაბისონიამ და სხვებმაც“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 23 აპრილი, 1994 წ.).

არ გამართლდა ჟიული შარტავას იმედები. მან ვერ გაითვალისწინა, რომ საქმე ჰქონდა არა ომის კანონებთან, თუნდაც, კავკასიაში ოდიოგან მიღებული რაინდული კანონებით მებრძოლ ღირსეულ ძაღასთან, არამედ გავეშვებულ ბრბოსთან, რომლისთვისაც უცხო იყო კანონებიც და რაინდობაც.

მინისტრთა საბჭოს შენობაზე იერიში ყაბარდოელთა ბატალიონმა მიიტანა. ამ იერიშის მონაწილე ერთ-ერთი ყაბარდოელის თქმით (გამოქვეყნდა ინტერნეტში, ავტორის გვარი არ სახელდება), ოთხსაათნახევრიანი შტურმის შემდეგ ქართველებმა თეთრი ნაჭერი გადმოფინეს და შენობიდან გამოსულმა პარლამენტარმა ჟიული შარტავას სახელით კორიდორი მოითხოვა. მას განემარტა, რომ მოლაპარაკება შეიძლებოდა მხოლოდ ტყვედ დანებებაზე. ასეთ შემთხვევაში მათ სიცოცხლის გარანტიას ვაძლევდით. პარლამენტარი შენობაში შებრუნდა, 15-20 წუთის შემდეგ კვლავ გამოვიდა და ჟიული შარტავას დანაბარები გადმოგვცა: ტყვედ მხოლოდ ყაბარდოელებს ჩავბარდებო. მას უპასუხეს, რომ შენობის შტურმს მხოლოდ ყაბარდოელები ახორციელებდნენ. ამის შემდეგ ჩვენ მეორე სართულზე ავედით, სადაც 25 ქართველი დაგვხვდა. ქართველმა სპეცრაზმელებმა და მთავრობის წევრებმა იარაღი იატაკზე დაყარეს. „რომელია აქ ჟიული შარტავა?“ - იკითხა ჩვენმა მეთაურმა. შარტავამ უპასუხა. „თქვენ დაპატიმრებული ხართ“, - წარმოსთქვა მეთაურმა. შარტავამ მოითხოვა, ეთქვათ, თუ ვის აპყავდა ის ტყვედ. „ყაბარდოელთა ჯგუფის უფროსი, აფხაზური არმიის მაიორი შოროვი“, - მიიღო პასუხი. შარტავამ მას გადასცა თავისი პირადი იარაღი - გენერლის ვერცხლისფერი პისტოლეტი და მოკლე ავტომატი. აგრეთვე, საქართველოს პარლამენტის წევრის მოწმობა. სწორედ ამ დროს მეორე ოთახიდან გამომაგალ ღია კარებში გამოჩნდა ქართველი სპეცრაზმელი, რომელსაც ცალ ხელში გახსნილი „ლიმონკა“, მეორეში კი ჯვარი ეჭირა. „მესროლეთ, ჩემი რწმენა უფლებას არ მაძლევს თავი მოვიკლა“, - მშვიდად წარმოთქვა მან. მერაბის (ასე ერქვა ქართველ სპეცრაზმელს) მოკვლა „ლიმონკის“ აფეთქებას ნიშნავდა, რაც იქ მყოფთა შორის დიდ მსხვერპლს გამოიწვევდა. ხანგრძლივი მოლაპარაკების შემდეგ

მერაბი დაგვნებდა. ჩვენ მას იარაღი დაუტოვეთ და სიცოცხლის გარანტია მივეცით. შარტავამ რამდენჯერმე გაიმეორა: „მე ძალიან ბევრი რამ ვიცი, გამიფრთხილდით (და აქ მან დაასახელა აფხაზი მოხელის გვარი, რომელსაც დღესაც მაღალი თანამდებობა უკავია). ეს ძალზე მნიშვნელოვანია.“ ტყვეები ეზოში ჩავიყვანეთ, სადაც გავეშებული ადამიანების გარემოცვაში აღმოვჩნდით. ბრბოსგან ტყვეების დაცვა გაჭირდა. სამი მათგანი იქვე მოგვიკლეს. დანარჩენები „რაფის“ ტიპის მანქანაში შევყარეთ და ბრბოს გავაშორეთ. რამდენიმე კილომეტრის გავლის შემდეგ აფხაზებმა გზა გადაგვიჭრეს და იარაღის მუქარით გვაიძულეს ტყვეები მათთვის გადაგვეცა. მათ ქართველები იქვე დახვრიტეს. აფხაზებს შორის ერთ-ერთი ანჭკაბი უნდა ყოფილიყო. არძინბა საშინლად აღშოთდა, მაგრამ შარტავა უკვე ცოცხალი აღარ იყო. გადარჩა მხოლოდ მერაბი, რომელიც ეზოში მყოფმა ბრბომ თავისიანად ჩათვალა (<http://abkhazeti.info/>);

სოხუმი დაცა.

იღვა 1993 წლის 27 სექტემბერი.

იმავე დღით შევარდნამეს დაუკავშირდა ელცინი და სოხუმის უსაფრთხო დაცვაში დახმარება შესთავაზა. ამჯერად შევარდნამე აღარ ენდო რუსეთის პრეზიდენტს. სოხუმის აეროდრომზე საქართველოს სახელმწიფო მეთაურის დაცვამ პატარა სამგზავრო თვითმფრინავი აღმოაჩინა. გაფრენა ძალზე სახიფათო იყო, მაგრამ შევარდნამე გადაწყვეტილება მიიღო. „იაკ-40“-მა სიმაღლე აკრიფა და გეზი ბათუმისკენ აიღო. თბილისში დაბრუნებულმა შევარდნამემ განაცხადა: „სოხუმის გადარჩენა შეიძლებოდა ჯერ კიდევ გუშინ. ეს შეუძლო მხოლოდ რუსეთს - ასეთი თხოვნით მივმართე მოსკოვს, გაუგზავნე თანხმობის დეპეშა რუსეთის ხელმძღვანელობას საქართველოს „სნგ“-ში შესვლის თაობაზე, რომლის წინააღმდეგი ვიყავი ბოლო დრომდე. თანხმობა განვაცხადე რუსეთის თავდაცვის მინისტრის წინადადებაზე - შემოეყვანა საქართველოში შეიარაღებული ძალები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით. ფაქტობრივად, საქართველომ დაიწოქა. ესეც საკმარისი არ აღმოჩნდა. სამწუხაროა, მაგრამ გულახდილად უნდა ვთქვა, რომ გარეშე ძალთა ინტერესები ვერაფერს დაგვაკლებდა, რომ არა შინააშლილობა და თანამოქალაქეთა დალატა. აფხაზეთი დაგვარგეთ, მაგრამ აუცილებლად დავიბრუნებთ... თუ დღევანდელი თაობა ვერ შეძლებს ამას, - მომა-

ვალი თაობა მაინც უეჭველად გააკეთებს... სოხუმის ადების გეგმა რუსეთის შეიარაღებული ძალების გენერალურ შტაბში შემუშავდა“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 29 სექტემბერი, 1993 წ.).

აფხაზეთის ქართულმა მოსახლეობამ ჭკუბერის უღელტეხილით სვანეთს მიაშურა. თოვლიან გზაზე უამრავი ადამიანი გაიყინა და დაიღუპა. აფხაზები სასტიკად გაუსწორდნენ ადგილზე დარჩენილ ქართულ მოსახლეობას. ქართველთა ეთნიკური წმენდა აფხაზეთში ადამიანების წამებისა და საშინელი შეურაცხყოფის ფონზე განხორციელდა. საქართველოს ხელისუფლებამ ზემო სვანეთი უბედურების ზონად გამოაცხადა. შევარდნაძემ გამსახურდიას მომხრე შეიარაღებულ ფორმირებებს მიმართა და მათ უბედურების ზონიდან - ზემო სვანეთიდან - ლტოლვილთა გამოყვანამდე საბრძოლო მოქმედებების შეჩერებისკენ მოუწოდა. „ეთნიკურმა წმენდამ, რომლის განხორციელებაც სეპარატისტებმა მეთოდურად დაიწყეს მდინარე ფსოუდან, ახლა მთელი აფხაზეთი მოიცვა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ეთნიკურმა უმცირესობამ პირველად დაამკვიდრა თავისი ძალაუფლება მასობრივი ძალადობისა და ტერორის მეთოდით... აფხაზური სეპარატიზმი იმპერიული რუსეთის, ეროვნულ-კომუნისტური რევანშის რუსეთის მიერ არის გამოზრდილი, ნასაზრდოები, წახალისებული და წარმართული,“- წერდა ის თავის 30 სექტემბრის განცხადებაში“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 30 სექტემბერი, 1993 წ.). მაგრამ სვანეთის მთებში სამხედრო და სამოქალაქო ხიზნებს სხვა საფრთხეც ელოდათ - დმანისის, ბოლნისის, მარნეულის, გარდაბანის, წყალტუბოს, მარტვილის, ზუგდიდის, ზოგიერთი სხვა რაიონიდან საგანგებოდ მათ გასაძარცვად ჩასული, კარგად შეიარაღებული რაზმები. თემურ ფიფია, რომელმაც საკუთარი თვალთა ნახა საკენი-ჭკუბერის უღელტეხილზე მომხდარი საშინელებები, წერდა: „...ქუთაისის მერმა თემურ შაშიაშვილმა ჯვარი-ხაიშის გზით გამოგვიგზავნა 40 ავტობუსი ლტოლვილების გადმოსაყვანად. ცაიშთან ავტობუსების კოლონას დახვდნენ ლოთი ქობაღიას რაზმის წევრები. ავტობუსების ნაწილი დაიტაცეს, მძღოლები სცემეს და უკან გაყარეს...“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 17 აგვისტო, 1994 წ.); ლტოლვილთა ძარცვამ ისეთი მასშტაბები მიიღო, რომ რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტისა და შსს-ს ხელმძღვანელობის განკარ-

გულებით ზემო სვანეთის რეგიონში დამატებით პოლიციის 60 კაციანი ჯგუფი გაიგზავნა.

29 სექტემბერს დაიწყო აფხაზთა შეტევა ოჩამჩირეზე. ჩვენი ძალები მდინარე ლალიძგასთან განლაგდნენ. პანიკით შეპყრობილი ოჩამჩირელები გალს მოაწყდნენ. გამსახურდიას მომხრე შეიარაღებულმა ფორმირებებმა უკანდახეული სამხედრო ნაწილების განიარაღება დაიწყეს. 30 სექტემბერს, ოჩამჩირისთვის გაცხარებული ბრძოლების დროს, ლოთი ქობალიას სამხედრო ფორმირება თავს დაესხა ქაქუცა ჩოლოყაშვილის სახელობის პოლკს და განიარაღა იგი.

ოჩამჩირე დაეცა.

მეორე დღეს აფხაზურმა შენაერთებმა გალიც დაიკავეს.

მოგვიანებით, თავის ერთ-ერთ რადიოინტერვიუში შევარდნაძე იტყვის: „საქართველოს მთავარი შეცდომა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთთან ურთიერთობის უგუნური კურსის ფორმირება იყო. ეს გახლდათ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, არა სახელმწიფოებრივი, არამედ ქუჩური დიპლომატია. სწორედ, ეს კურსია ამ სფეროში ყველა ჩვენი უბედურების მიზეზი“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 21 ივნისი, 1994 წ.).

ეს სიტყვები კომენტარს არ საჭიროებს.

აფხაზური მონაცემებით, კონფლიქტის შედეგად 4 ათასი აფხაზი დაიღუპა. აფხაზეთის ზარალმა 11 მილიარდი დოლარი შეადგინა. ქართული მხარის მონაცემებით, ომში დაიღუპა 25 ათასამდე ადამიანი, მათ შორის 10 ათასამდე მშვიდობიანი მცხოვრები, საქართველოსთვის მიყენებულმა ზარალმა 2, 5 მილიარდი დოლარი შეადგინა. საკუთარ ქვეყანაში იძულებით ადგილნაცვალ პირად იქცა 300 ათასამდე კაცი.

საომარი მოქმედებების შედეგად უდიდესი ზარალი განიცადა ქვეყნის ეკონომიკამ, პირველ რიგში კი აფხაზეთის ავტონომიურმა რესპუბლიკამ. მთლიანად განადგურდა რკინიგზა, დაინგრა 32 ხიდი, 500 კილომეტრი ელექტროგადამცემი ხაზები, 49 ათასი შენობა, მათ შორის სოხუმში 10 ათასი სახლი და ა. შ.

რუსეთის სპეცსამსახურებმა და არმიამ შეძლეს დასახული მიზნის მიღწევა ცხინვალის რეგიონსა და აფხაზეთში. საქართველოს ცენტრალურმა ხელისუფლებამ დაკარგა კონტროლი ამ რეგიონებზე. მიღწეული რეალობის შესანარჩუნებლად რუსეთს სჭირდებოდა არსებული სტატუს-კვოს დიპლომატიური არხებით გაფორმება, რაც მოახერხა კიდევ ცეცხლის

შეწყვეტის შესახებ ხელშეკრულების გაფორმებით. 1994 წლის 14 მაისს დაიდო ხელშეკრულება აფხაზეთში „ცეცხლის განუახლებლობისა და ძალთა დაშორისების შესახებ“.

ამრიგად, რუსეთმა მოახერხა დაესაკუთრებინა რეგიონში მოქმედი ერთადერთი ორგანიზებული ძალის სტატუსი და თავის მიერვე ინსპირირებულ კონფლიქტში „შუამავლისა“ და „მშვიდობისმყოფლის“ მანტია მოირგო. დიპლომატიური შენიღბვის მიზნით სამშვიდობო კონტინგენტს აფხაზეთში ეწოდა „დსთ“-ს „სამშვიდობო კონტინგენტი“, ფაქტობრივ კი იგი მხოლოდ რუსული სამხედრო მოტომსროლელი ქვედანაყოფებისგან იყო დაკომპლექტებული. ცხინვალში საქრთველოსთან ერთად განლაგდნენ რუსეთისა და ჩრდილოეთ ოსეთის „სამშვიდობები“. ეს კი ნიშნავდა, რომ ფაქტობრივ რუსეთი აქ ორი კონტინგენტით იყო წარმოდგენილი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

სანებლიძე, 1994 – სანებლიძე ა., 1993-ის 27 სექტემბერი. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 18 მაისი, 1994.

სანებლიძე, 1994 – სანებლიძე ა., 1993-ის 27 სექტემბერი. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 23 აპრილი, 1994.

წიქარიშვილი, 2003 – წიქარიშვილი გ., ჟამი ჭეშმარიტი. დამარცხებული მოძრაობის ქრონიკა; თბ., 2003.

ჭანტურიშვილი, 1999 – ჭანტურიშვილი თ., სიმართლე ზვიად გამსახურდიას შესახებ, თბ., 1999.

FALL OF SOKHUMI. FACTS, EVENTS, ANALYSIS

Summary

Georgian-abkhazian conflict in total was provided by the Russian scenario. Russia first abundantly supplied Georgia with army, gave ability to gain temporary advantage, after that by hidden or evident support of abkhazian separatists, started the practical realization of its plan to deliver abkhazia from Georgia.

The most tragic moment for abkhazia was the battle for Sukhumi. In the middle of the 1993 September, the abkhazian separatists insidiously abolished the third agreement of July 27th and started the decisive invasion of Sukhumi. At that time all the heavy technics had been taken out of Sukhumi and Georgian troops were struggling with their bare hands. At that critical moment the fatal role was accomplished by the expresident's supporters. They didn't help themselves Sukhumi's defenders and also didn't gave ability to Georgian army to enter Sukhumi. The main reason of Sukhumi's overthrow and lose of abkhazia was the disconnection between Georgians and mutual discord.